

Social Work & Education

©SW&E. 2024

УДК 37.01/09

DOI: 10.25128/2520-6230.24.1.3

Олена КАРПЕНКО,

професор,
Київський університет імені
Бориса Грінченка, Україна,
oh.karpenko@kubg.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6715-2899>

Статус статті:

Отримано: січень 22, 2024

І-переглядування: лютий 17, 2024

Прийнято: березень 30, 2024

Карпенко, О. (2024). Педагогічний моніторинг професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери у процесі застосування електронного навчання. *Social Work and Education*, Vol. 11, No. 1. pp. 33-40. DOI: 10.25128/2520-6230.24.1.3

ПЕДАГОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ У ПРОЦЕСІ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті розглядається зміст і результати педагогічного моніторингу електронного навчання (ЕН) майбутніх соціальних працівників (СП) в середовищі закладів вищої освіти (ЗВО). Мета дослідження полягає у виявленні необхідності осмислення проблем професійної підготовки та вивчення особливих вимог до розробки та впровадження електронних навчальних курсів у процесі професійної підготовки СП, здатних вирішувати соціальні проблеми. Виявлено сучасний рівень ЕН у ЗВО, проаналізовано й обґрунтовано особливі форми та методи роботи із студентами – майбутніми СП. Наведено перелік необхідних умов для формування у претендентів вищої освіти системи теоретичних знань, практичних умінь і навичок, необхідних для ефективної реалізації себе як СП професіонала; розвиток і формування теоретичних знань, які сприятимуть становленню студента як майбутнього СП. Виокремлено сильні сторони ЕН; з'ясовано доцільність застосування. Значна увага приділена проблемам педагогічної взаємодії викладача і студента. Запропоновані технології ЕН можуть бути використані у ЗВО, на факультетах і відділеннях, де здійснюють підготовку майбутніх СП, а також на курсах підвищення кваліфікації з метою посилення готовності до взаємодії з клієнтами на основі оволодіння комплексом знань та умінь, спрямованих на трансформування інформаційно-рефлексивних, професійно-практичних і професійно-розвивальних технологій в реальних умовах середовища ЗВО.

З'ясовано, що ефективність і доцільність ЕН враховує не лише загальні принципи навчання, але й специфіку конкретної галузі чи предмету. Ці технології дозволяють студентам самостійно організувати свій навчальний процес, розвивати навички самостійної роботи та вдосконалювати свої знання. Висновки підтвердили обґрунтування необхідних педагогічних умов підвищення якості позанавчальної діяльності в середовищі закладів фахової передвищої освіти щодо майбутніх СП в умовах глобалізації.

Ключові слова: моніторинг; педагогічний моніторинг; електронне навчання; електронні навчальні курси; заклад вищої освіти; соціальна робота; професійна підготовка; майбутній фахівець соціальної сфери.

ВСТУП

Сьогодні вищі заклади освіти України все частіше використовують дистанційну модульну систему навчання, що створює ефективні умови для постійного моніторингу рівня знань і умінь студентів, що дозволяє нам оцінити їх готовність до професійної діяльності. Кожен електронний модуль, незалежно від його форми, проходить контроль, оскільки засвоєння студентами матеріалу свідчить про їх можливість просуватися у подальшому вивченні знань і умінь.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ полягає у виявленні необхідності осмислення проблем професійної підготовки та вивчення особливих вимог до розробки та впровадження електронних навчальних курсів у процесі професійної підготовки фахівців соціальної сфери, здатних вирішувати соціальні проблеми. Значна увага приділена проблемам педагогічної взаємодії викладача і студента, на основі проведеного аналізу виокремлено сильні сторони електронного навчання, з'ясовано доцільність його застосування.

На нашу думку, оцінюючи ефективність соціальної роботи (як оцінювання ефективних соціальних проєктів чи напрямів діяльності і як оцінювання професійної компетентності соціального працівника), ми насправді оцінюємо здатність майбутнього фахівця мати необхідні знання для розв'язання конкретних соціальних ситуацій, а також його вміння реалізовувати ці знання у практичних діях і встановлювати відповідну позицію стосовно об'єктів впливу та їх проблем. Загалом, проведення моніторингу навчання дозволяє виявити різні аспекти професійної компетентності майбутнього соціального працівника.

Реалізація мети обумовлює постановку й реалізацію наступних *завдань*: виходячи із реалій сьогодення, необхідно розкрити специфіку використання технологій дистанційного навчання. Вони дозволяють студентам навчатися у віддаленому режимі, без необхідності фізично присутніх на заняттях. Це особливо актуально у випадку, коли студенти знаходяться в інших містах чи країнах, або мають інші обмеження, які ускладнюють їх присутність на заняттях. Дослідити особливості електронних навчальних курсів, які вимагають застосування певних технологій та допомагають організувати ефективний навчальний процес.

Також, важливими є технології проєктно-орієнтованого навчання. Це підхід, при якому студенти займають активну роль у процесі навчання, розв'язуючи реальні проблеми та задачі. Це може бути створення проєктів, презентацій, досліджень, моделювання ситуацій тощо. Такі технології сприяють розвитку творчих, аналітичних та комунікативних навичок у студентів.

Нарешті, необхідно використовувати технології оцінювання, які дозволяють об'єктивно визначити рівень засвоєння матеріалу студентами. До таких технологій можуть належати тестування, практичні завдання, проєктні роботи, контрольні списки, самооцінка тощо. Використання різних форм оцінювання дозволяє забезпечити більш об'єктивну оцінку знань, умінь і навичок студентів.

Дослідження, в яких розкриваються аспекти формування професійної готовності студентів до соціальної роботи, є переконливими та обґрунтованими (А.Дуля (2023), Т.Лях (2022), Н.Клішевич (2023), Т.Спіріна (2022) та ін.). Тому сьогодні дуже актуальним є вирішення питання – як визначити професійну

готовність майбутнього соціального працівника. Одним з факторів, що свідчать про професійну готовність студентів до соціальної роботи, є визначення рівня їх готовності до цієї професії.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети та виконання завдань, нами створено електронні навчальні курси, які вимагають використання певних технологій, що сприяє організації дистанційного навчального процесу. Інтерактивні технології, технології дистанційного навчання, проектно-орієнтоване навчання та технології оцінювання - це лише деякі приклади технологій, які можна використовувати для розвитку знань, умінь і навичок студентів у процесі навчання.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

За останні десять років викладання теоретичних основ соціальної роботи в університетах зазнали значних змін. Введення Державного галузевого стандарту спеціальності «Соціальна робота», нових навчальних планів, дисциплін та науково-методичного забезпечення суттєво сприяли професійному розвитку майбутніх соціальних працівників. Ці зміни спрямовані на повноцінне формування особистості соціального працівника та підготовку його до виконання професійних обов'язків.

Поряд з моніторингом, що свідчить про регулярне, періодичне вивчення кількісних показників в одного і того ж об'єкта (явища, процесу), ми використовуємо метод оцінювання як можливої оцінки ефективності конкретної дії, систематизації, аналізу тощо. Оцінювання є важливим інструментом, який допомагає з'ясувати, наскільки успішно були досягнуті поставлені цілі та завдання, а також визначити потреби в подальшому розвитку і вдосконаленні. Цей метод дозволяє зібрати, систематизувати та аналізувати дані, що дозволяє зробити обґрунтовані висновки і прийняти рішення на основі отриманих результатів. Оцінювання є необхідним етапом у процесі моніторингу, оскільки воно допомагає визначити ефективність і результативність роботи, а також виявити потреби в подальшому вдосконаленні та розвитку.

У процесі дослідження ми використовували три різні методи оцінювання: формувальне, процесуальне та оцінювання за результатами. Формувальне оцінювання було проведене під час впровадження окремих програм, створення характеристики об'єкта навчання студентів і виявлення їхньої орієнтації на спеціальність та інше. Процесуальне оцінювання надало можливість дослідити ефективність застосування різних технологій під час навчання з метою фіксації рівнів світогляду, змісту та операцій, які спостерігалися у студентів під час навчально-практичної діяльності. Оцінювання за результатами може бути здійснене як на основі отримання короткострокових, так і довгострокових результатів.

Моніторинг як повторюване (чи регулярне) оцінювання потребує врахування наступних аспектів:

1) Взаємозв'язок планування та оцінювання широких програм навчання. Це означає, що оцінювання повинно бути вироблене з урахуванням змісту і мети

програм навчання, щоб відображати досягнення студентів у відповідності до запланованих цілей.

2) Доцільність моделювання поетапного оцінювання. Моніторинг повинен включати декілька етапів оцінювання, щоб відстежувати прогрес студентів на різних стадіях навчання. Це дозволяє зрозуміти, наскільки ефективно впроваджуються навчальні стратегії та які аспекти потребують додаткового вдосконалення.

3) Розробку інструментарію оцінювання. Для здійснення моніторингу необхідно мати наявність відповідних інструментів оцінювання, які дозволяють зібрати об'єктивні дані про досягнення студентів. Це можуть бути тестові завдання, практичні завдання, портфелі студентів тощо.

4) Якісну і чітку характеристику динаміки, змін певних ознак, якостей, дій.

Розширюючи наше пояснення, можна сказати, що моніторинг повинен бути здатним ефективно виявляти зміни в рівні володіння студентами конкретними навичками, знаннями чи вміннями, які є цільовими результатами навчання. Це означає, що оцінювання повинно бути ретельно сплановане і містити достатню кількість завдань та критеріїв, щоб об'єктивно визначити рівень досягнення студентів.

Оцінювання повинно бути якісним, що означає, що воно повинно дати детальну інформацію про сильні та слабкі сторони студентів у відповідних навичках, знаннях чи вміннях. Це дозволить вчителям та іншим особам, відповідальним за навчання студентів, зрозуміти, які аспекти потребують додаткової уваги та підтримки.

Оцінювання також повинно бути чітким, щоб забезпечити однозначне розуміння критеріїв оцінювання та результатів. Це допоможе уникнути будь-якої неоднозначності або суб'єктивності в процесі оцінювання.

Важливо зазначити, що оцінювання повинно бути надійним і точним. Це означає, що воно має бути стійким до впливу зовнішніх факторів і забезпечувати послідовність та повторюваність результатів. Для цього можуть бути застосовані різні методи та інструменти оцінювання, які дозволять отримати достовірні дані про досягнення студентів.

Такий підхід до моніторингу навчання дозволяє нам вивчати окремі зміни в професійній готовності студентів на всіх етапах навчання. Для цього студентам першого курсу було запропоновано три типи завдань, які обов'язково враховували специфіку об'єктів соціальної роботи, відповідно до визначення Закону «Про соціальні послуги». За допомогою методів спостереження та опитування ми виявили зміни, які відбуваються у студентів під час підготовки до професійної діяльності при виконанні різних типів завдань. У першому завданні студентам було надано готові програми або соціальні проекти. За допомогою вибраного варіанту студенти повинні були оцінити логіку розгортання дій під час реалізації проекту і визначити функції, які має виконувати соціальний працівник.

У другому завданні необхідно було розробити соціальну програму або соціальний проект на означену педагогом проблему та окреслити мету проекту. При виконанні третього завдання визначалась готовність студентів використовувати теоретичні знання і технології соціальної роботи відповідно до визначеної педагогом групи клієнтів.

Під час виконання даного завдання було важливо сформувані у студентів свідомість щодо власної позиції щодо клієнта, навчити їх професійному використанню адекватних технологій з урахуванням специфіки різних клієнтів, таких як «Жінки, які зазнали насильства», «Особи похилого віку», «Молоді люди з наркотичною залежністю» тощо. При цьому нам було важливо виявити усвідомлення у студентів проблеми, демонстрацію адекватних знань, ставлення до проблеми клієнта, вміння прогнозувати механізми зміни поведінки клієнта, його стану, а також навчити їх вмінню переконувати клієнта та стимулювати його до самопомоги.

У цей же час студенти четвертого курсу виконували завдання щодо виявлення умінь працювати з будь-якими моделями соціального проекту чи програмами (дисципліна «Моніторинг та оцінювання якості надання соціальних послуг»). Особливим було те, що операційна характеристика першого завдання включала ряд світоглядних, змістових, але менше операційних умінь: усвідомлення місця і ролі соціальної роботи, розвиток позитивної мотивації щодо обраного фаху, сприйняття професійного і соціального досвіду, прогнозованість варіантів дій, необхідних для позитивного вирішення проблеми, пошуки оптимального застосування різних функцій соціального працівника лише у конкретному соціальному проекті чи програмі.

Спостереження за процесом виконання студентами даного завдання показало, що майже всі студенти виявили вміння бачити логіку розгортання та реалізації соціального проекту. Проте, були помічені деякі недоліки, зокрема, недостатня впевненість у визначених функціях, які спеціаліст повинен виконувати під час впровадження проекту (програми). Тим не менше, всі студенти, без винятку, зрозуміли основні функції, зокрема діагностичну, організаційну та комунікативну.

Друге завдання вимагало від студентів виявлення значних наукових знань та ряду навичок для реалізації нових функцій, зокрема аналітичних, прогностичних, дослідницьких та інформативних. Крім того, під час розробки власних соціальних проектів або програм, студенти мали враховувати мету, визначену педагогом. Виконання цього завдання свідчить про наявність або відсутність у студентів глибоких психолого-педагогічних знань щодо психологічної характеристики клієнтів та соціально-педагогічних умов реалізації сценарію соціальних дій.

Випускники освітнього ступеня «бакалавр», отримавши завдання і визначивши мету соціальної роботи з конкретним клієнтом, відразу цілеспрямовано розробляли структурно-функціональну модель власної практичної діяльності. Якісний і кількісний аналіз роботи студентів показав, що студенти четвертого курсу в основному справляються з окресленими завданнями, зокрема, що стосується прояву світоглядних позицій, змістового наповнення дій та операційної реалізації проекту в конкретних умовах.

Така робота дозволяє нам впроваджувати нові форми, методи і технології навчання, одночасно вдосконалюючи ті, що були апробовані у попередні роки. Крім того, вона дозволяє здійснювати корекцію навчального плану, спецкурсів, а також діяльності студентів на заняттях і в позааудиторний час. Результати моніторинга дозволяють впроваджувати розроблені програми, методичні матеріали, навчальні посібники в навчальних закладах України, Центрах соціальних служб у м. Києві і

регіонах, а також у соціальних закладах, які працюють з різними категоріями населення.

ВИСНОВКИ

Таким чином, важливо враховувати не лише загальні принципи навчання, але й специфіку конкретної галузі чи предмету. Ці технології дозволяють студентам самостійно організувати свій навчальний процес, розвивати навички самостійної роботи та вдосконалювати свої знання.

Запропоновані технології електронного навчання можуть бути використані в університетах, на факультетах і відділеннях, де готуються майбутні фахівці соціальної сфер, а також на курсах підвищення кваліфікації з метою посилення готовності до взаємодії з клієнтами на основі оволодіння комплексом знань та умінь, спрямованих на трансформування інформаційно-рефлексивних, професійно-практичних та професійно-розвивальних технологій в реальних умовах середовища закладу вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

Актуальні питання соціальної роботи: навч. посіб. / О. Денисюк та ін.; ред.: О. Епель, Т. Лях, І. Силантьєва. Ужгород: РІК-У, 2023. 420 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/374582040_Aktualni_pitanna_socialnoi_roboti/related#fullTextFileContent.

Лях, Т. (2009). Зміст і напрями соціально-педагогічної роботи студентських волонтерських груп вищих навчальних закладів. Наукові праці Донецького національного технічного університету, 3(145), 274-279. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1214/1/T_LYAKH_ZINSPRSVGVNZ_KSP%26KO_IPSP.pdf.

Карпенко, О. (2023). Методи соціальної роботи як складова успішної професійної діяльності соціального працівника. *Ввічливість. Humanitas*, 4, 18–24, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.4.3>.

Карпенко, О. (2017). Організація проблемно-модульного навчання майбутніх соціальних працівників в умовах вищого навчального закладу. In *Innovative processes in education* (pp. 59-74). URL : http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/8914/1/%D0%9Eleksyuk_SR4.pdf#page=59.

Карпенко, О. (2007) Формування професійної компетентності соціального працівника як однієї із умов успішної практичної діяльності. Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 11. *Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління*. № 6. 32–39. URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3946/Karpenko.pdf?sequence=1>.

Liakh, T., Spirina, T., Dulia, A., & Horchynskyi, R. (2022). Analysis of the Needs of Social Workers Regarding Their Utilization of ICT in the System of Provision of Social Services (Kyiv City, Ukraine). *International Journal of Research in E-learning*, 8(2), 1-21. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/44461/1/ICT_Liakh_Spirina_Dilyia_Horchinskii_FFSRSO.pdf.

Karpenko, O. (2016). The formation of professionalism in future social workers in the conditions of higher school. URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12228/Karpenko%20OG.%202016.%20Austria.pdf?sequence=1>.

PEDAGOGICAL MONITORING OF PROFESSIONAL TRAINING FUTURE SPECIALISTS IN THE SOCIAL SPHERE IN THE PROCESS OF APPLICATION OF ELECTRONIC LEARNING

Olena KARPENKO, doctor of pedagogical sciences, professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine; oh.karpenko@kubg.edu.ua

Abstract. *The article examines the content of pedagogical monitoring of e-learning of future social workers in higher education institutions.*

The modern level of e-learning in the institution of higher education has been revealed. Special forms and methods of working with students - future specialists in the social sphere are analyzed and substantiated. The list of necessary conditions for the formation of applicants for higher education with a system of theoretical knowledge, practical abilities and skills necessary for the effective realization of oneself as a professional social worker is provided; development and formation of theoretical knowledge that will contribute to the development of the student as a future specialist in the social sphere.

The purpose of the article is to identify the problems of professional training and to study the special requirements for the development and implementation of electronic training courses in the process of professional training of social sector specialists capable of solving social problems. Considerable attention is paid to the problems of pedagogical interaction between the teacher and the student, based on the analysis, the strengths of e-learning are highlighted, and the expediency of its use is clarified.

The main tasks are defined as follows: to identify and generalize the components of professional self-development as one of the complex forms of transformation of the inner world, which occurs in the process of self-movement of a person along his life path, on which a person knows himself, builds himself, understands the essence of his functioning; to investigate the peculiarities of vocational pre-university education as a focus for personal development on self-building, professional self-determination for the successful growth of professionals in the social sphere.

Based on the results of the generalized analysis, it was concluded that the effectiveness and feasibility of e-learning takes into account not only the general principles of learning, but also the specifics of a specific field or subject. These technologies allow students to independently organize their educational process, develop independent work skills and improve their knowledge.

The proposed e-learning technologies can be used in universities, faculties and departments where future specialists in social spheres are trained, as well as in advanced training courses with the aim of increasing readiness to interact with clients based on mastering a set of knowledge and skills aimed at transforming informational and reflective, professional-practical and professional-development technologies in the real conditions of the environment of the higher education institution.

The conclusions confirmed the substantiation of the necessary pedagogical conditions for improving the quality of extracurricular activities in the environment of

institutions of professional pre-higher education regarding future social workers in the conditions of globalization.

Key words: *monitoring; pedagogical monitoring; e-learning; electronic training courses; institution of higher education; social work; professional training; future specialist in the social sphere.*

References

Denysiuk, O., Dulia, A., Vainola, R., Epel, O., Zhukov, V., Karpenko, O., Klishevych, N., Kotelevets, A., Lekholetova, M., Liutyi, V., Liakh, T., Ostrolutska, L., Petrochko, Zh., Sapiha, S., Sylantieva, I., Spirina, T., Sulitskiy, V., Faidiuk, O., & Shved, O. (2023). Current issues of social work: education. manual (O. Epel, T. Liakh & I. Sylantieva, Red.). URL: <https://www.researchgate.net/publication/374582040>. [in Ukrainian].

Karpenko, O. (2023). Methods of social work as a component of the successful professional activity of a social worker. *Vvichlyvist. Humanitas*, 4, 18–24, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.43>. [in Ukrainian].

Karpenko, O. (2017). Organization of problem-based modular training of future social workers in the conditions of a higher educational institution. In *Innovative processes in education* (pp. 59-74). URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/8914/1/%D0%9Eleksyuk_SR4.pdf#page=59. [in Ukrainian].

Karpenko, O. H. (2007). Formation of professional competence of a social worker as one of the conditions for successful practical activity. *The scientific journal of the M. P. Dragomanov NPU. Series 11. Sociology. Social work. Social pedagogy. Management*, 6, 32–39. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3946/Karpenko.pdf?sequence=1>. [in Ukrainian].

Liakh, T., Spirina, T., Dulia, A., & Horchynskiy, R. (2022). Analysis of the Needs of Social Workers Regarding Their Utilization of ICT in the System of Provision of Social Services (Kyiv City, Ukraine). *International Journal of Research in E-learning*, 8(2), 1-21. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/44461/1/ICT_Liakh_Spirina_Dilyia_Horchinskii_FFSRSO.pdf. [in Ukrainian].

Karpenko, O. (2016). *The formation of professionalism in future social workers in the conditions of higher school*. URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12228/Karpenko%20OG,%202016,%20Austria.pdf?sequence=1>. [in Ukrainian].

Article history:

Received: January 22, 2024

1st Revision: February 17, 2024

Accepted: March 30, 2024